

УДК 378.14

УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА НА ОСНОВІ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Яцула Т.В., докт. пед. н.,
професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту
Херсонський державний університет

У статті розглядається аксіологічний підхід як основа діяльності класного керівника. Автор пропонує розглядати управлінську діяльність класного керівника через систему принципів, цінностей взаємодії вчителя зі школярами. Визначається, що управлінська діяльність класного керівника потребує звернення до особистісної ціннісно-сислової сфери визначення цілей педагогічної діяльності, своєї ролі у житті школярів як особистісно ціннісної взаємодії.

Ключові слова: аксіологічний підхід, управлінська діяльність класного керівника, цінності взаємодії вчителя зі школярами, особистісно-педагогічні цінності.

В статье рассматривается аксиологический подход как основа деятельности классного руководителя. Автор предлагает рассматривать управленческую деятельность классного руководителя через систему принципов, ценностей взаимодействия учителя со школьниками. Определяется управленческая деятельность классного руководителя как обращение к личностной ценностно-смысловой сфере определения целей педагогической деятельности, своей роли в жизни школьников как личностно ценностного взаимодействия.

Ключевые слова: аксиологический подход, управленческая деятельность классного руководителя, ценности взаимодействия учителя со школьниками, личностно-педагогические ценности.

Yatsula T.V. MANAGEMENT ACTIVITY OF THE CLASS LEADER ON THE BASIS OF THE AXIOLOGICAL APPROACH

The axiological approach is considered in the article as the basis of the class supervisor activity. The author suggests to consider the managerial activity of a class leader through a system of principles, values of interaction between teacher and schoolchildren. It is determined that the management activity of a class leader needs to apply to the personal value-semantic sphere to determine the goals of pedagogical activities, teacher's role in students' life as a personality value interaction.

Key words: axiological approach, class leader managerial activity, values of interaction of the teacher with schoolchildren, personality pedagogical values.

Постановка проблеми. Провідною тенденцією розвитку освіти сьогодні є перехід до ціннісної парадигми. Орієнтація на неї вимагає кардинальних змін у педагогічній діяльності, зокрема в управлінській діяльності класного керівника.

Під цінністю розуміється те, що має для людини велике значення, відповідає її актуальним потребам, ідеалам, особистісним смислам. С.Л. Рубінштейн, розглядаючи діяльність, зазначав, що дія людини містить усвідомлення мети, до якої вона прагне; умов, в яких повинна здійснюватися діяльність; мотив, що спонукає до діяльності. Мотив виступає як переживання чого-небудь особистісно значущого для людини [4]. Ураховуючи це, є підстави стверджувати, що особистісно значуще є цінністю для людини. Якими є ціннісні константи управлінської діяльності класного керівника, його особистісної взаємодії з дитиною, яка розвивається?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як нову методологію педагогічної освіти аксіологічний підхід розглядають

Н.О. Асташова, І.Д. Бех, Є.В. Бондаревська, В.П. Зінченко, І.Ф. Ісаєв, В.О. Слатьонін, Г.І. Чижаківа, Є.М. Шиянов.

Гуманізація життя суспільства призводить до розуміння того, що вищою цінністю буття є людина. І тому основним сенсом педагогічної діяльності стає створення умов для творчого розвитку й самореалізації особистості.

Аксіологічний підхід до педагогічної діяльності, як зазначає Н.М. Нікітіна [3], потребує суттєвої зміни змісту і способів організації педагогічного процесу у навчальних закладах. Підґрунтям до таких змін, як відзначає автор, є такі принципи:

1. Принцип єдності особистісного і професійного розвитку вчителя. Він означає, що формування духовності особистості, її ціннісної свідомості й самосвідомості пріоритетні у порівнянні із засвоєнням майбутніми вчителями певних професійних знань і набутих умінь. Отже, починати педагогічний процес треба із загальнокультурної підготовки вчителя. Необхідно змінити статус, спрямованість і зміст дисциплін, що забез-

печують ціннісне самовизначення вчителя (філософія, психологія, культурологія). Відсутність аксіологічного знання у змісті педагогічної освіти утруднює не тільки розвиток особистості вчителя, але і його підготовку до виховання дітей, тому що вона неможлива без розуміння ества ціннісного ставлення, свідомості й механізмів їх формування, без орієнтації у сфері загальнолюдських цінностей, що лежать в основі змісту виховання.

2. Принцип інтеграції філософського, психологічного, педагогічного знання в єдину духовну антропологію передбачає орієнтацію на усвідомлення вчителем свого покликання, осмислення цінності людського буття й особистості кожної конкретної дитини.

3. Принципи комплементарності (доповнюваності) і компаративності у процесі відбору ідей, концепцій, теорій, які пропонуються вчителю, спираються на положення сучасної філософії, що пояснює неспроможність спроб розглядати будь-які явища, у тому числі педагогічні, в одному ракурсі, на основі єдиної світоглядної бази. Філософська компаративістика дозволяє через діалог різних підходів, ідей, точок зору визначити тотожне (загальне) і різне (особливе). Специфіка формування ціннісної свідомості полягає у тому, що воно може здійснюватися тільки на основі самовизначення особистості у культурі, зумовлене заглибленням вчителя у різні ідеї, погляди, теорії, власне їх розуміння і сприйняття, що робить неприпустимим будь-яке нав'язування і пропаганду єдино правильної концепції. Реалізація принципів комплементарності і компаративності у визначенні змісту педагогічної освіти дозволяє розширити ціннісну свідомість учителя, збагатити її; допомагає йому вільно вибрати педагогічні ідеї на основі виявлення їх смислової єдності й відмінності, семантичного різноманіття.

4. Принцип надмірності ціннісної інформації. Ми згодні з Н.М. Нікітіною, що ціннісна інформація – це не те, що учитель (класний керівник) повинен зрозуміти, запам'ятати й відтворити. Ціннісна інформація пов'язана з літературою поза обов'язкового курсу вивчення за підручниками. Саме вона «несе у собі потік думок, ідей, емоцій, в яких виражено ставлення автора до описуваних явищ. Без заглиблення у неї неможливий діалог між читачем і автором, у процесі якого народжуються власні ідеї і погляди, виникає ціннісне ставлення до життєвих і педагогічних явищ» [3].

За цих умов метою читання є розуміння, осмислення ідей, вироблення власного ставлення до прочитаного.

5. Принцип єдності свідомості й діяльності визначає специфіку процесу формування ціннісної свідомості й орієнтації особистості. «Педагогічні ідеї стають для вчителя своїми тільки тоді, коли він у практичній діяльності знаходить і усвідомлює їх значущість і цінність» [3].

Рішення цієї проблеми Н.М. Нікітіна бачить у максимальній спрямованості процесу навчання на розв'язання конкретних практичних професійних завдань, що забезпечує об'єднання у свідомості майбутнього вчителя і прийняття ним не тільки цінностей-цілей (педагогічних ідей), але і цінностей-засобів (способів їх реалізації).

На наш погляд, до зазначених принципів необхідно додати принцип смисложиттєвого самовизначення вчителя, принцип діалогічності педагогічних культур. Принцип смисложиттєвого самовизначення орієнтує професійно-педагогічну освіту на духовний розвиток учителя через усвідомлення смислу життя як допомоги дитині, яка розвивається. Значення педагогічної діяльності, особистісної взаємодії усвідомлюється як головна цінність самовизначення.

Принцип діалогічності педагогічних культур, безумовно, витікає з принципу комплементарності і компаративності. Разом з тим, ми наполягаємо на окремому трактуванні принципу діалогічності педагогічних культур. Різні підходи до педагогічної діяльності, які фіксуються не тільки в історичному розвитку, але й сучасному стані освітнього соціуму (наприклад, різноманіття технологій), орієнтує вчителя на творчий пошук власної індивідуальності, на акме зростання, що так само стає цінністю педагогічної діяльності.

Аналізуючи особистісну взаємодію класного керівника як ставлення вчителя до педагогічної дійсності, слід визначити взаємозв'язок у структурі особистості таких категорій, як потреби, інтереси, емоції, оцінка.

Взаємодія класного керівника з дитиною може набувати для вчителя особистісно значущого характеру, і тоді вона складає цінність його педагогічної діяльності. В основі цих ціннісних значущих відносин лежать, як було відзначено раніше, потреби, інтереси, схильності. І якщо зі схильностями у такому аналізі все зрозуміло – вони визначені спеціальними педагогічними здібностями, то потреби й інтереси як ціннісна основа особистісного (ціннісної взаємодії) вимагає аналізу: які потреби й інтереси особистості класного керівника можуть бути основою формування особистісно-ціннісної взаємодії.

Аргументуючи взаємозв'язок потреб людини з її відносинами, В.М. Мясіщев

констатує взаємообумовленість: «ми зараховуємо це поняття (потреби) до відносин тому, що основними, констатуючими компонентами цього поняття є: а) суб'єкт, що відчуває потребу; б) об'єкт потреби; в) своєрідний зв'язок між суб'єктом і об'єктом, що має певну функціональну нейродинамічну структуру, яка виявляється у переживанні тяжіння до об'єкта і в активній спрямованості до оволодіння ним [2]. Таким чином, можна говорити, що цінність особистісної взаємодії ґрунтується на сприйнятті себе, учителя-класного керівника як цінності, цінності дитини і цінності ставлення до цієї дитини, що по суті виявляється в особистісній взаємодії. Головним у цьому аспекті, на наш погляд, є цінність дитини. Від сприйняття дитини як цінності життя, цінності теперішнього часу і майбутнього виникає потреба їй допомогти, що у свою чергу призводить до відчуття цінності власного «Я» як значущої у житті дитини людини. Отже, такі цінності стимулюють потребу взаємодії, яка так само сприймається як цінність-відносини.

Спираючись на думку Д.О. Леонтьєва нами проаналізовано, як у педагогічній діяльності відбувається процес утворення особистісних цінностей. Цей процес, за нашим висновком, відбувається у декілька етапів. Засвоєння існуючих поглядів на педагогічну діяльність як цінність формує певні регулятори поведінки класного керівника. Перетворення цінності взаємодії в особистісну здійснюється тоді, коли класний керівник включається у процес практичної реалізації цієї цінності, відчуваючи її як свою. Ми вважаємо, що цей момент взаємодії – спів-дотик цінності «Я» (вчитель) і цінності «Дитина» – дає напрям діяльності і є водночас джерелом значень. Так, наприклад, виразила спів-дотик студентка – майбутній учитель Г. Осипенко: «Мене не залишає відчуття «дива», коли я уявляю, як обговорюватиму з учнями творіння великих музикантів і ми разом спробуємо дослідити, по змозі, їх глибини, проникнути в їх таємниці, зрозуміти їх закономірності, піднятися до їх висот». Таким чином, у структурі особистості майбутнього вчителя виникає й укорінюється особистісна цінність – «ідеальне уявлення про належне, що задає напрям життєдіяльності і виступає джерелом значень» [1, с. 40].

Отже, ми можемо зробити висновок, що управлінська діяльність класного керівника потребує звернення до особистісної ціннісно-сислової сфери визначення цілей педагогічної діяльності, своєї ролі у житті школярів як особистісно ціннісної взаємодії.

Інтеріоризація цінностей, зазначає В.О. Сластьонін, створює фундамент професійної культури вчителя, базовими якої є:

- дитина як головна педагогічна цінність, і вчитель, здатний до її розвитку, до соціальної захищеності та підтримки її творчої індивідуальності;

- сукупний педагогічний досвід людства, що відображений у педагогічних теоріях і способах педагогічного мислення;

- способи педагогічної діяльності, педагогічні технології і перевірені практикою освітньо-виховні системи;

- педагогічні властивості, індивідуальні характеристики педагога як суб'єкта педагогічної культури, педагогічного процесу і власного життєвого шляху [5].

Особистісно-педагогічні цінності розглядаються нами як соціально-психологічні утворення, в яких актуалізуються цілі, мотиви, ідеали, установки й інші світоглядні характеристики особистості вчителя, що складають у своїй сукупності систему його ціннісних орієнтацій. Аксиологічне «Я» як система ціннісних орієнтацій містить не тільки когнітивні, але і емоційно-вольові компоненти, що відіграють роль її внутрішнього орієнтира. У ньому асимільовані як соціально-педагогічні, так і професійно-групові цінності, що слугують підставою індивідуально-особистісної системи педагогічних цінностей. Ця система включає цінності, пов'язані з утвердженням особистістю своєї ролі у соціальному і професійному середовищі (суспільна значущість праці вчителя, престижність педагогічної діяльності, визнання професії найближчим особистим оточенням і ін.). Особистісно-педагогічні цінності задовольняють потребу у спілкуванні й розширюють його коло (спілкування з дітьми, колегами, референтними людьми, переживання дитячої любові і прихильності, обмін духовними цінностями й ін.); орієнтують на саморозвиток творчої індивідуальності (можливості розвитку професійно-творчих здібностей, прилучення до світової культури, заняття улюбленим предметом, постійне самовдосконалення й ін.); дозволяють здійснювати самореалізацію (творчий характер праці вчителя, романтичність і захопленість педагогічної професії, можливість допомоги соціально неблагополучним дітям і ін.); дають можливість задовольняти прагматичні потреби (можливості одержання гарантованої державної служби, оплата праці й тривалість відпустки і ін.).

Ставлення до професійної діяльності не залишається незмінним і варіює у залежності від успішності дій учителя, від того, якою мірою задовольняються його професійні й

особистісні потреби. Ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, що задає спосіб взаємодії вчителя з учнями, відрізняється гуманістичною спрямованістю.

Інтерпретуючи охарактеризовані класифікації цінностей, відповідно до нашого дослідження виділимо такі їх групи:

1) цінності, що розкривають значення і зміст смислу особистісної взаємодії класного керівника зі школярами (цінності-мета);

2) цінності, що розкривають значення засобів здійснення особистісної взаємодії;

3) цінності, що розкривають значення і зміст взаємовідносин (цінності-відносини); концепція власної професійної позиції, що включає ставлення вчителя до дитини, до себе, своєї професійно-педагогічної діяльності, інших учасників процесу взаємодії;

4) цінності, що розкривають значення й зміст психолого-педагогічних знань у процесі здійснення особистісної взаємодії (цінності-знання): теоретико-методологічні знання про розвиток особистості й діяльності, знання закономірностей процесу особистісної взаємодії класного керівника зі школярами, знання соціокультурних особливостей способу життя дітей та ін.;

5) цінності, що розкривають значення і зміст якостей учителя (цінності-якості); різноманіття взаємозалежних індивідуальних, особистісних, комунікативних, статусно-позиційних, діяльнісно-професійних і зовнішньо поведінкових якостей особистості класного керівника, що виявляються у спеціальних здатностях: здатність до емпатії, конгруентність, здатність до творчості, здатність проектувати особистісну взаємодію і передбачати її наслідки, здатність співвідносити свої цілі й дії з цілями та діями інших, здатність до співробітництва, здатність до діалогічного спілкування та ін.

Чим багатший світ цінностей класного керівника, тим ефективніше й більш ціле-

спрямовано йде процес самовдосконалення, що визначає мотиви діяльності.

Критерієм розвитку особистості класного керівника є культура особистісної взаємодії. Цілі особистісної взаємодії визначаються мотивами діяльності класного керівника, в яких конкретизуються його потреби. До таких потреб ми відносимо потребу у знаходженні смислу особистісної взаємодії, саморозвитку, самореалізації та сприяттні особистісному розвитку школярів.

Висновки. Педагогічні цінності є відносно стійкими орієнтирами, з якими вчитель співвідносить своє життя і діяльність. Через суб'єктивне сприйняття і присвоєння загальнолюдських цінностей визначається управлінська позиція класного керівника, мотивація і спрямованість його діяльності, його педагогічне мислення, зміст взаємодії зі школярами. Саме цінності педагогічної діяльності стимулюють вчителя до творчого саморозвитку, що, урешті-решт, знаходить своє відбиття у самореалізації його не лише як вчителя-професіонала, але і як особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Леонтьев Д.А. Очерк психологии личности / Д.А. Леонтьев. – 2 изд. – М. : Смысл, 1997. – 64 с.
2. Мясичев В.Н. Психология отношений / В.Н. Мясичев ; под редакцией А.А. Бодалева. – М. : Институт практической психологии ; Воронеж : МОД ЭК, 1995. – 356 с.
3. Никитина Н.Н. Развитие ценностного сознания учителя / Н.Н. Никитина // Педагогика. – 2000. – № 6. – С.65–71.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн ; сост., авт. коммент., послесл. А.В. Брушлинский, К.А. Абульханова-Славская. – СПб : Питер, 1999. – 705, [7] с. – (Мастера психологии).
5. Слостенин В.А. Введение в педагогическую аксиологию : [учеб. пособие для вузов по спец. 031000] / В.А. Слостенин, Г.И. Чижикова. – М. : Academia, 2003. – 185, [2] с. – (Высшее образование).